

Zouhar, Jan

**[Martinkovič, Marcel, ed. Idey a vývoj slovenského národovtorného
myslenia v 19. storočí]**

Studia philosophica. 2013, vol. 60, iss. 1, pp. 103-104

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127231>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

obsahuje ještě překladatelskou poznámku Milana Ducháčka a Miroslava Kotáška, jimž je třeba složit velkou poklonu za dobrý překlad tak složitého díla. Druhý z nich napsal ještě kapitolku O autorovi, která je pro čtenáře velmi užitečná. A nakonec je tu vynikající doslov Petra Čorneje – White nezměnil dějiny a pohled na ně –, o němž jsem se zmiňovala už na počátku.

Krátce: White napsal obsáhlou práci, která se pokouší nastolit formalistickou metodu analýzy názorů filozofů a historiků na dějiny. Přestože se mi tato metoda nelíbí a mohu jí přiznat nanejvýš funkci metaforu, jeho výklady významných představitelů jsou na velmi dobré úrovni a budu-li tuto knihu někomu doporučovat, pak nikoli kvůli jejímu úvodu, ale kvůli textu, který následuje po něm.

Ivana Holzbachová

Marcel Martinkovič (ed.), *Idey a vývoj slovenského národovného myslenia*, Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity – Towarzystwo Slowaków w Polsce 2011, 342 s.

Slovenské politické myšlení 18. a 19. století se v posledním období stalo právem předmětem řady podnětných analýz. Po pracích T. Pichlera, J. Mesároše, T. Ivanyšynové, D. Kováče, E. Lalikové, D. Škvarni a dalších připravil autorský kolektiv katedry politologie Trnavské univerzity pod vedením Marcela Martinkoviče kolektivní monografii *Idey a vývoj slovenského národovného myslenia* (dalšími autory jsou Milan Hamada, Pavol Krištof a Luboš Kačírtek), která sleduje vývoj slovenského myšlení při formování myšlenkových základů procesu vytváření moderního slovenského národa a procesu slovenské politické emancipace. Je rozdělena do čtyř kapitol (Klasická humanita a tvorba základov našej novodobej vzdelanosti a kultúry, Romantický a neromantický nacionalizmus L. Štúra, J. Záborského a Š. Launera, Metamorfozy idey slovanstva a ich reflexia v slovenskom politickom myslení 19. storočia, Modernizácia Uhorska v 19. storočí a slovenské národné hnutie).

První kapitola je věnována slovenské barokní a předosvěcenské kultuře a sleduje renesanci klasické humanity na Slovensku v 17. a 18. století (L. Stöckel, M. Bel, J. Duchoň, F. A. Kollár, H. Gavlovič) a reformační humanismus (J. A. Komenský, J. Bayer, I. Caban). Druhá kapitola vychází z myšlenky, že se v procesu společenské modernizace stává klíčovým národnostní princip. Kultura se stává základní podmínkou komunikace, a proto se do centra národovných aktivit dostává jazyk a literatura. Monografie ukazuje, že tehdejší lingvistické spory jsou ve skutečnosti součástí politických snah o nové vymezení kulturní identity. V této souvislosti je věnována pozornost kulturnímu nacionalismu J. Kollára, jeho požadavku konstituování historické subjektivity Slovanů, jeho myšlenky jednoty v různosti, jeho podnětům ke vzniku národního citění. Štúra národovná koncepce pak svým zájmem o lidovou kulturu znamená modifikaci a revizi Kollárova pojetí národní kultury; monografie ukazuje, jak Štúrův lingvocentrismus neznamená jen jazykovou reformu, ale vede k duchovnímu rozvoji národa a jeho duchovní samostatnosti. Plastičky je vysvětlena změna Štúrových názorů v revolučním období. Velkou pozornost věnují autoři osobnosti Jonáše Záborského. Přes určité shody je jeho koncepce národa odlišná od Štúrova přístupu, od tehdy převládajícího romantického nacionalismu svým realismem, ohledem na konkrétní společenské a historické okolnosti a důrazem na postupnou transformaci všech stránek společnosti. Záborský se vrací ke Kollárovým myšlenkám slovenské vzájemnosti, československé literární jednoty a úlohy literatury v procesu formování národního povědomí, chápal formování národa za součást všestranné společenské transformace. Dalším představitelem neromantického nacionalismu je Štěpán Launer, jehož liberální filozofická koncepce má jisté paralely se Záborským, a to přes rozdíly ve východiscích. Launer zdůrazňuje význam politické modernizace a rozšiřování občanských práv a zásadně se odlišuje od převládajícího proudu slovenského nacionalismu. Před národností preferuje rozvoj občanských svobod a loajalitu k uherskému státu, jeho nacionalismus je orientován na občanský rozvoj v duchu liberálního uspořádání.

Monografie přesvědčivě dokumentuje, že polemiky mezi romantizujícím štúrovsko-hurbanovským proudem a realistickými představiteli slovenského národního hnutí ukazují, že proces formování moderní slovenské společnosti není monolitní, že vycházel z různých ideových impulsů a politicko-filozofických koncepcí. Ústředním tématem třetí kapitoly je otázka Slovanstva, slovenské vzájemnosti a spolupráce Slováků s ostatními slovenskými národy. Monografie ukazuje, že na slovenské vzdělance měly vliv dva filozofické zdroje – Herder a jeho Kollárova interpretace a ruští slavjanofilové Chomjakov, Aksakov, Kirejevskij, Samarin a další. V tomto směru představuje monografie slovenské politické myšlení na pracích L. Štúra (*Slovanstvo a svet budúcnosti*) a představitelů Nové školy (J. Palárik, J. N. Bobula, J. Mallý, K. Baňšel) a velmi obsáhle prostřednictvím panslavismu Svetozára Hurbana Vajanského. Závěrečná kapitola je věnována státoprávnímu a institucionálnímu vývoji Rakouska a Uherska v 19. století, sleduje jeho hospodářskou a společenskou modernizaci, reformní hnutí v Uhrách a aktivitu jeho osobností (Széchényi, Deák, Kossuth), která ve 20. a 30. letech 19. století směřovala k vytvoření jednotného uherského národa. Práce jasně ukazuje, že národní požadavky přinesla revoluce 1848/1849, ale po jejím potlačení došlo k upevnění absolutismu. Porážka Rakouska v prusko-rakouské válce 1866 přinesla rakousko-uherské vyrovnání a oživení úsilí o řešení národnostních problémů v Uhersku, ale slovenské národní hnutí prodělalo v 70. letech 19. století úpadek a jeho oživení v 90. letech bylo orientováno na budování slovenského školství, řešení církevních otázek a na národohospodářské problémy.

Kolektivní monografie *Idey a vývoj slovenského národovtorného myslenia* svým interdisciplinárním pojetím, ústrojným propojením přístupů dějin kultury, politické filozofie, politologie a historie podává přesvědčivým způsobem obraz slovenského národovtorného myšlení 18. a 19. století a přesvědčuje o významu analýz národního filozofického a politologického myšlení pro současnost.

Jan Zouhar

Petr Bláha, *Zotročení svobodou: filozofický pokus o genealogii moderního otroctví*, Ústí nad Labem: FF Univerzity Jana Evangelisty Purkyně 2010, 360 s.

Téma svobody je významným předmětem zájmu v euroamerickém kulturním okruhu především od počátku novověku. Petr Bláha ve své knize *Zotročení svobodou* ukazuje, jak v dějinách evropského a severoamerického myšlení tento zájem přerostl do nežádoucí fascinace a ve svém důsledku paradoxně dospěl k „zotročení svobodou“. Zatímco intuitivní čtení formulace „zotročení svobodou“ inklinuje k závěru *contradictio in adjecto*, kniha se náročnějším způsobem pokouší poukázat na vzájemnou podmíněnost svobody a otroctví. Přesněji řečeno, zaměřuje se hlavně na porozumění slovu otroctví a jeho souvislostem se slovem svoboda u řady vybraných autorů v dějinách evropských a zčásti i severoamerických idejí. Bláhovo úsilí ukázat odvrácenou stranu redukcionistického pojetí svobody v dějinách evropského a severoamerického myšlení je záslužný počín, který přispívá k demaskování pojetí svobody zejména v novověké liberální tradici, jež stále spolutváří naši současnou společnost: „...současná netměrná absolutizace svobody ve své ideologizaci opomíná ledacos ze svých předpokladů, čímž dochází k nebezpečí, že svoboda sama bude rozebrána svou zapomětivostí.“ (s. 10). Bláha podnětně poodhaluje tabuizované aspekty pojmu svobody. Jak však ještě ukážu, jeho výklad má tendenci se překlápět v opak, když tabuizuje různé aspekty otroctví.

Dějiny vybraných interpretací ideje otroctví Bláha předkládá v souboru šestnácti esejí. Postupuje chronologicky, začíná tradičně od antiky a pokračuje až do 20. století. V každém esejí mapuje pojetí otroctví u vybraných filosofů. Po úvodní první kapitole se ve druhé kapitole věnuje Sókratovi, nejprve v podání Xenofóna a poté Platóna, a také Aristotelovi. Upozorňuje přitom na protikladné chápání Aristotela u Karla Poppera a Josefa Šafařika. Ve třetí kapitole se věnuje stoickému pojetí otroctví, v této souvislosti poukazuje na názory Diogena Laertia, Epiktéta, Plútarcha a Seneky. Ve čtvrté kapitole Bláha